

Thomas Kazen. *Smuts, skam, status: Perspektiv på samkönad sexualitet i Bibeln och antiken*. Göteborg: Makadam. 2018. 227 s.

Thomas Kazen är professor i bibelvetenskap vid Enskilda Högskolan Stockholm. Med sin breda expertis inom bibelvetenskap, men också inom kognitionsforskning och evolutionsbiologi, har Kazen en perfekt bakgrund för att skriva en bok om samkönad sexualitet i antiken med speciell inriktning på bibliska traditioner. Resultatet är en insiktsfull och övertygande studie. Inga speciella förkunskaper om bibliska texter krävs. I stället får läsaren gradvis bekanta sig med det historisk-kritiska perspektiv som är utmärkande för den moderna bibelvetenskapen. Det framgår klart att en läsning av materialet från ett modernt perspektiv blir helt missvisande. I stället behöver man förstå antika värderingar om sex, inte bara angående samkönad sexualitet utan sexuella relationer i allmänhet. Kazen visar hur normer kring sex till stor del handlar om att bekräfta hierarkier och maktstrukturer i relationer mellan människor och i samhället i stort. Boken är rikligt illustrerad med fotografier av grekiska vaser med erotiska motiv. Förklarande noter i slutet av boken följs av en bibliografi där varje bok kort beskrivs vilket bidrar till att göra boken lättillgänglig för en bred läsekrets.

Boken börjar med en utläggning om homosexualitet som fenomen. Varför finns det människor och andra djur som är sexuellt dragna till individer av samma kön? Från en evolutionsbiologisk synvinkel kan det te sig märkligt eftersom detta inte gagnar fortplantning. Kazen menar dock att samkönade sexuella relationer kan ha fyllt olika funktioner i människans förhistoria, som att minska konflikter och spänningar. I kapitel 2 analyserar Kazen bibliska texter av olika genrer, såsom lagar, berättande texter och vishetslitteratur. Kazen betonar vikten av att förstå texterna kontextuellt. Därmed handlar inte Sodoms synd främst om otillättna sexuella handlingar, utan om brott mot

den grundläggande normen om gästfrihet (1 Mos. 19). Förbudet för en man att ligga med en annan man i 3 Mos. jämförs med liknande förbud i mellanassyriska lagar från 1000-talet f.v.t. Medan stening är straffet i 3 Mos. döms den som penetrerar "sin nästa" i det senare fallet till kastrering och till att själv bli penetrerad. Straffet visar att samkönat sex inte nödvändigtvis är ett brott. I stället kan problemet vara sex mellan jämlikar. Här får vi en antydning om den vanliga synen på sex i antiken som ett uttryck för hierarki och makt. Den som penetrerar intar en maktposition och vice versa.

I kapitel 3, "Orenhet, avsmak och sex", introducerar Kazen de bibliska renhetsreglerna. Otillättna sexuella relationer ingår i de omoraliska handlingar som ses som "orena" och "äckliga". Medan "rituell orenhet" såsom genitala flytningar eller mögel på ett hus går att avlägsna genom vattenriter kan inte grava synder, "moralisk orenhet", tvättas bort. Varför anses somliga ting och handlingar som orena i olika kulturer? Kazen ger en evolutionsbiologisk förklaring, nämligen att föreställningar om orenhet ytterst grundar sig i en känsla av avsmak. Baserat på teorin om "konceptuell blandning" diskuteras hur nya kategorier som inte intuitivt framstår som äckliga (till exempel att äta fläskkött) också kan ses som orena. Detta förklarar i sin tur varför sex mellan män kom att framstå som orent. Här introduceras läsare till de senaste forskningsrönen på ett lättförståeligt sätt (de korta noterna till kapitel 3 kunde dock ha utökats med hänvisningar till ytterligare forskning). Primära orsaker till förbud mot samkönat sex söker Kazen i uppfattningar om makt, underordning, skam och heder, vilket är ämnena i de följande två kapitlen.

Kapitel 4 ger läsaren en inblick i det antika Greklands pederastiska seder då vuxna män uppvaktade och hade sex med unga pojkar från tolv års ålder. Maktrelationen var viktig och pojken skulle vara passiv och tillfredsställa den äldre mannen, vilket motsvarade en kvinnas roll. Däremot borde en fri vuxen man inte penetreras av någon

annan, vilket ansågs skamligt. Både manliga och kvinnliga slavar utnyttjades sexuellt av de manliga ägarna. Här gällde samma maktordning. Liknande ideal återkommer i Romarriket där en fri man hade rätt till sex med sina slavar. Här kunde gärna Kazen ha berört synen på slavar i Nya testamentet. I detta sammanhang får uppmaningen till slavar att lyda sina ägare i allt i de efterpaulinska breven grymma undertoner (Tit. 2:9; Ef. 6:5–8; Kol. 3:22–25).

Det fanns också kritik mot det pederastiska bruket, framför allt från stoiker, men då handlade det främst om avsaknaden av självbehärskning. Kazen analyserar Paulus kritik mot samkönad sexualitet, vilken påminner om stoiska resonemang. Nyanserna i hans språkbruk försvinner i den svenska översättningen. Paulus listar ”män som ligger med andra män” (1 Kor. 6:9) som syndare. Två olika termer används. Paulus kallar dem *arsenokoitai* (”mansliggare”) och *malakoi* (”veka, mjuka”), vilket beskriver män som feminina mjukisar som penetreras likt kvinnor, i enlighet med gängse normer. Gentemot tolkningar om att Paulus enbart kritiserar asymmetriska sexuella relationer eller pederastiska förhållanden, hävdar Kazen att Paulus kritik gäller all form av sexuella relationer mellan män, vilket inte är så konstigt eftersom han var en diaspora-jude och väl förtrogen med de bibliska lagarna.

I kapitel 5 behandlar Kazen samkönad kvinnlig sexualitet i de antika källorna och analyserar bland annat dikter om kvinnlig erotik skrivna av Sapfo från Lesbos under 500-talet f.v.t. Han uppmärksammar att det inte framkommer någon asymmetri i relationerna i texterna. Den kritik som förekommer mot kvinnliga relationer handlar om att de är för aktiva; enligt gängse normer borde alla kvinnor vara blyga och underordnade i sexuella förhållanden. Kazen avslutar boken med en reflektion över skillnader och likheter mellan den nutida synen på sexualitet och homoerotik jämfört med dåtidens normer. Vårt ideal om ömsesidighet i sexuella relationer baseras på demokratiska värderingar och

en grundsyn om alla människors lika värde, uppfattningar som var främmande i antiken. Samtidigt påminner Kazen om att sexuellt utnyttjande av andra alltjämt är ett mycket stort problem.

Sammanfattningsvis är detta en lysande bok som erbjuder en fascinerande läsning om samkönad sexualitet i antikens värld.

Cecilia Wassén
Docent, Uppsala

Matthew D.C. Larsen. *Gospels Before the Book*. New York: Oxford University Press. 2018. 227 s.

Textens historia, och särskilt idén om boken, har en oundviklig relation till tanken om ”helig skrift” och därmed till de kristnas bibel. Men vad är Bibeln för typ av text? Vad innebär det att närma sig ”böckernas bok” som bok? För att åter använda det något slitna ordet ”myt” och ställa det i relation till teologen och exegeten Rudolf Bultmann (1884–1976), skulle en kunna hävda att Bibeln inte endast är en bok med mytiskt innehåll, utan snarare att Bibeln aktualiserar boken som myt. Som vi vet är den moderna och post-industriella idén om boken historiskt determinerad. Bibeln som böckernas bok är därmed i behov av avmytologisering. Matthew D.C. Larsens *Gospels Before the Book* utför en avmytologisering med ett fokus på evangelierna, i form av en historisk ”översättning” av en antik förståelse av textualitet och boken (vilket förenklat kan sägas sammanfatta en ”Bultmanniansk” relation mellan begreppen myt och avmytologisering).

Larsen skriver med ledigt språk och pedagogisk blick om två avgörande förståelsehorisonter (grekisk-romersk antik och nutida) som begripliggör bokens historia och möjliggör en ny förståelse av evangelierna som böcker. Utöver inledande och avslutande kapitel (”Reading the Gospels Before the Book” och ”Epilogue”), förklaras de primära analytiska termerna *hypomnemata*, *accidental*